

LA RIBERA D'EBRE MÀGICA EN UNA POESIA DE MIQUEL ESCUDERO

ANTONI NOMEN XATRUCH

Físic i poeta

anomen@xtec.cat

[Data de lliurament i acceptació: maig de 2021]

PARAULES CLAU:

rebesavi gitano, biografia,
trajectòria poètica,
vivència llegendària,
Guerra Carlina

PALABRAS CLAVE:

tatarabuelo gitano,
biografía, trayectoria
poética, vivencia
legendaria, Guerra Carlina

KEYWORDS:

gipsy great-great-
grandfather, biography,
career in poetry,
legendary episode, Carlist
War

RESUM

Presentació de la biografia del poeta reusenc Miquel Escudero, en el context de l'ascendència dins la família gitana dels Barraca, de Móra d'Ebre, i de la seva obra literària en l'etapa més original, entre 1967 i 1975. Reproducció i comentari del seu poema "Fugitiu dels carlins", dedicat a l'evocació llegendària de certa vivència d'un rebesavi a Móra, al voltant de 1875, emmarcada en la Tercera Guerra Carlina.

RESUMEN

Presentación de la biografía del poeta reusense Miquel Escudero, en el contexto de la ascendencia dentro de la familia gitana de los Barraca, de Móra d'Ebre, y de su producción literaria en la etapa más original, entre 1967 y 1975. Reproducción y comentario de su poema "Fugitiu dels carlins", dedicado a la evocación legendaria de cierta vivencia de un tatarabuelo, hacia 1875, encuadrada en la Tercera Guerra Carlina.

ABSTRACT

Presentation of the biography of the Reus poet Miquel Escudero in the context of his family links with the Barraca

gipsy family of Móra d'Ebre and his most original literary works, produced between 1967 and 1975. It includes a reproduction and commentary on his poem "Fugitiu dels carlins" (Fugitive from the Carlists) devoted to recalling a legendary episode in the life of one of his great-great-grandfathers in Móra, in around 1875, in the context of the Third Carlist War.

INTRODUCCIÓ

Encara que a molts lectors aquest nom no els digui res, Miguel Escudero fou un poeta considerable. El seu record va lligat al d'una certa desmesura. Visqué a Reus, entre 1945 i 1978, i, per banda paterna, descendia de la família gitana dels *Barraca*, assentada d'antic a Móra d'Ebre. És precisament al voltant d'un episodi llegendari protagonitzat a Móra per un ancestre seu que s'organitza aquest escrit.

ANTECEDENTS FAMILIARS

Som als tres quarts del segle XIX. És roent l'investida del carlisme lligat al tradicionalisme trabucaire contra els lliberals, "cosmopolitzants", com els qualifica Miquel Escudero. El rebesavi *Barraca* és un cul inquiet, liberal declarat, ha viscut a Barcelona, i a Móra es dedica a mercadejar amb teixits. Es diu també Miquel, nom que s'anirà traspasant de pares a fills dintre la família. Viu immers en l'ambient rural i artesà de la petita capital comarcal de la Ribera d'Ebre, on arriba el ressò dels trasbalsos del moment. Prim fou assassinat el 1870, el 73 es proclamà la Primera República Espanyola, la Tercera Guerra Carlina (1872-1876) es produïa aleshores. El 1891 arribà el ferrocarril a la veïna Móra la Nova, però amb visió apologetica i anticipatòria ell ja havia batejat molt abans el cavall com a *Ferrocarril*.

Fou a començaments del segle XX que el matrimoni dels avis paterns, mentre la resta de familiars restava vivint a Móra d'Ebre, va decidir traslladar-se a viure a Reus per continuar la dedicació familiar a la venda domiciliària de roba. Aviat, però, l'avi Escudero va constatar la dificultat de penetrar al mercat reusenc del ram, tant per l'abundància de competidors de la mateixa ètnia gitana com per la impermeabilitat del petit trust que formaven. Així, doncs, l'home va decidir agafar el tren de València, amb el seu fardell, i provar la venda costa avall. Es desplaçà primer a l'Ametlla i a l'Ampolla, després a Tortosa, més endavant a Vinaròs i a Benicarló, els resultats continuaven sent minsos. Encaparrat amb la idea,

"EL RELAT DEFUIG LA RECONSTRUCCIÓ HISTÒRICA ERICTA I SE CENTRA A RECREAR L'AMBIENT, SITUABLE QUAN OPERAVEN COMBATENTS, PRÒXIMS AL BANDOLERISME, DE PARTIDES CARLINES COM ÉS ARA LA DEL CAPELLÀ DE FLIX I DE PANXAMPLA, ÉS A DIR, AL VOLTANT DE 1875. ESCUDERO NO PRETÉN L'OBJECTIVISME CRU; ÉS EVIDENT QUE SOVINT ACOLOREIX EL RELAT A LA RECERCA DE L'EFFECTE PINTORESC I QUE ALGUNA VEGADA MODIFICA LA COSA REAL PER DIR-HI LA SEVA I ACCENTUAR L'INTERÈS DE LA LECTURA."

va arribar a Castelló i en aquesta plaça va obtenir un èxit rotund i immediat. La fama de persona seriosa i formal li va fornir una parròquia fidel i els desplaçaments en tren hi esdevingueren habituals.

Quan el seu fill, em refereixo al pare del poeta, tenia 7 anys, l'Escudero avi va considerar que la criatura ja era prou entenimentada perquè l'acompanyés a les expedicions comercials i, talment com si el cognom fos una premonició, el designà escuder en les tasques de venedor itinerant. Tot i que alguns dies feien nit a Castelló, passaven inacabables hores dalt del tren, als atrotinats vagons de tercera, estibats en incòmodes bancs de barrots de fusta. Llavors, l'avi, armat amb el diari del dia com a única eina didàctica, ensenyava el fill a llegir i les quatre regles aritmètiques.

El 1930, ja adolescent, l'Escudero pare esdevingué un xicot eixerit que venia tant com l'avi. Es repartiren la plaça de Castelló i van implantar la venda a terminis amb cobraments quinzenals amb un èxit aclaparador, sobretot entre el personal dels estaments militars. Fou així com l'Escudero avi establí amistat amb un comandant, per intermediació del qual, i a canvi d'una aportació en metàl·lic, el fill va poder fer, anys a venir, la mili a la guarnició de Castelló amb el grau de sargent de complement. El regiment sortia cada dia format de la caserna i el noi es feu notar per la gallardia en desfilars, afegida a la bona planta del llampant sargent. El qual, a les hores lliures, continuava col·laborant amb son pare venent roba. Xavier Amorós, excel·lent biògraf del poeta Escudero,¹ reporta que, amb el seu uniforme impecable, el Miquel Escudero pare exercia un notable atractiu sobre alguns estols de noies que contemplaven l'espectacle quan la tropa desfilava pel centre de la ciutat, prop del Mercat castellonenc. Detalla que, en senyal d'admiració, li van treure el renom de *sargento cañí* i que, tot esperant el seu pas, cantaven la cançó següent:

*Les xiques de Castelló
no es volen moure d'ací
fins que no hagi desfilat
lo seu sargento cañí.*

El cop d'estat del juliol de 1936 l'atrapà a la caserna. Una vegada consolidat el control republicà a Castelló i després que el govern de la República, presidit per José Giral, hagués llicenciat l'antic Exèrcit espanyol, els dos Escudero agafaren el tren cap a Tarragona, amb la intenció de retornar a Reus. Vet aquí que, arribats a l'estació de Tarragona, un escamot de milicians els requerí la documentació i, tot veient que el noi era suboficial, l'obligaren a reincorporar-se al que quedava de l'anterior exèrcit. I, d'aquesta manera, a 22 anys, va poder ascendir a tinent del nou Exèrcit Popular de la República, creat la tardor del mateix 1936. Llavors, durant la Guerra Civil, va passar algunes dificultats relacionades amb una fuga de presos colpistes a Tarragona, el 19 de juliol de 1937, estant ell d'oficial de guàrdia a la plaça de toros. Les va passar magres i mai no va voler parlar d'aquell assumpte tèrbol, però el 1939, després de la derrota republicana, la possible sospita de complicitat amb la fuga resultava un mèrit.

Acabada la guerra va reprendre, sol, a Reus la venda domiciliària de roba, tot i que participava en diversos tripijocs, i va fer diners. L'Escudero avi, el seu pare, havia mort, i el fill vivia distanciat de la comunitat gitana. Vestia amb elegància i aquell temps parlava en castellà, tot fent-se passar per sud-americà. Era un pèl solitari i taciturn. Envoltat d'una aura d'enigma i ansiós per reeixir, amb pinta de galant del cine de llavors, semblava un supervivent de la mena que pul·lulen a les novel·les de Juan Marsé.

Va conèixer una noia en un ball de diumenge a la tarda. Es deia Pepita Clavaguera i pertanyia a una família procedent de Sarraí, a la Conca de Barberà, instal·lada a Reus no gaires anys abans. Era una dona esvelta i seriosa, de mirada expressiva, curta de paraules. Es van casar el juny de 1944 a la prioral de Sant Pere de Reus. Ell tenia 30 anys, ella 29. Residien, amb la mare d'ell, al segon pis del número 11 de la plaça del Mercadal —llavors, Plaza de España—, al rovell de l'ou de la ciutat vella. Aviat, el 7 de desembre de 1945, hi nasqué el Miquel, que va ser fill únic.

INFÀNCIA I JOVENTUT

La venda de teixits a domicili del pare va rutllar i s'hi van afegir, amb èxit, la mare —que abans de casar-se feia de modista— i l'àvia paterna, la senyora Conxa. Van repetir la fama de formals aconseguida abans de la guerra a Castelló. Eren els anys del mercat negre —*l'estraperlo*— i de la falta de cotó, i la seva mercaderia tenia requesta. El pare, animat per l'èxit comercial, amb poc més que un discret taulell, va parlar una botiga al domicili propi i amb un gran rètol al balcó van inaugurar els Tejidos Escudero. Però l'establiment va col·lapsar a causa de problemes fiscals i administratius, i van haver de tornar a l'originari sistema de venda —i revenda— per les cases. No trigaren a recuperar-se i el matrimoni es guanyava la vida amb comoditat.

Els Escudero, emancipats residencialment de l'àvia paterna, es traslladaren a un nou domicili, al carrer de Sant Magí Alegre, en un barri popular. El qualificatiu “alegre”, pròdigament afegit al nom del sant, s'adeia perfectament al tuf eclesiàstic del nacional-catolicisme oficial del moment i potser anticipava la futura obsessió religiosa del poeta.

La infància del Miquel s'inscriu en el context de l'omnipotent i sinistre feixisme que governà la inacabable postguerra. Era un nen expressiu i a l'escola semblava llest. El pare no es posava en els estudis del fill, però la mare, animada per l'avaluació favorable dels mestres, somiava que arribés a estudiar alguna carrera de prestigi, potser dret o medicina, i va imposar el criteri que el Miquel cursés el batxillerat a l'institut local. Hi va ingressar l'octubre del 1957, no gens precoçment, atès que el batxillerat es podia començar a 10 anys i ell ja n'estava a punt de complir 12.

En el tracte proper, l'Escudero es manifestava alegre, divertit i excel·lent camarada. Sense estudiar gaire, amb la intel·ligència natural anava superant els cursos. A l'institut reusenc, ben aviat havia decidit de ser poeta. El metge i escriptor Ramon Gomis, company seu de curs, escrigué: “En aquest sentit la seva vocació va ser molt primerenca, passional, amb toc romàntic.”²

El Miquel també estava fet un bona peça i de vegades un busca-raons. Amb alguns companys de l'institut visitaven ca la Sol —el mateix prostíbul una mica *familiar* del carrer de Sant Miquel, prop de casa seva, que Gabriel Ferrater també visitava a una edat semblant, gairebé trenta anys abans, tal com explica a “In memoriam”— i entraven a masos deshabitats per robar. Una vegada, a 14 anys, que havien pres una bicicleta i una canya de pescar els va detenir la Guàrdia Civil i, en assabentar-se'n, son pare li va clavar una llisada. Poc temps després patí una poliomielitis, una malaltia vírica que ataca el sistema nerviós. Li va costar de refer-se i en va sortir amb una lleugera coixesa, però sense caldre interrompre els estudis.

Figura 1. Miquel Escudero a la platja de Salou el juliol de 1954. Darrere seu, sa mare i l'àvia paterna, i en darrer terme son pare (Arxiu Joan de la Rúbia).

La mare culpava de la malaltia la pallissa del pare i aquesta sospita en potencià l'aviament com a fill únic i accentuà l'emmarament del Miquel, que, de fet, reproduïa la dependència psicològica que al seu torn manifestava el pare Escudero respecte de la seva mare, la senyora Conxa. El panorama s'emmarcava a la cultura patriarcal tradicional, exacerbada pel franquisme abassegador en què s'educà el poeta.

Després del batxillerat, Escudero volia estudiar Filosofia i Lletres. Però al darrer curs, el preuniversitari de llavors, va suspendre les assignatures de filosofia i de literatura espanyola, tot i que les aprovà a la convocatòria extraordinària de setembre. *Penjant-lo*, els professors van castigar la seva falta d'aplicació, i el juny de 1964 no es va poder presentar a la prova de maduresa que permetia l'accés a la universitat. Aquest entrebanc li evidencià el desgavell com a estudiant d'una manera radical. Decebut, va desistir del propòsit inicial de cursar la carrera i abandonà definitivament els estudis, prop dels 19 anys.

És possible que l'estat melancòlic o depressiu que arrossegava d'ençà d'haver patit la pòlio empenyessin el Miquel al determini que va prendre. El seu ànim oscil·lava sobtadament de l'eufòria a l'abatiment i patia d'un insomni galopant que es va anar agreujant amb els anys.

Als primers anys seixanta els pares es feren construir un xalet a Salou, on acabaren fixant la residència. A l'estiu, el Miquel s'hi aposentava, i assajava frenètiques habilitats de *latin lover* entre les abundants turistes costaneres. Vivint allí, Escudero conegué mossèn Ramon Muntanyola, rector de la propera parròquia de Santa Maria del Mar d'ençà del 1960. Fou la primera persona amb solidesa intel·lectual a qui s'acostà, un capellà actiu, culte i progressista, fervent defensor de la llengua catalana, poeta d'arrel verdagueriana i estricte rigor formal, que l'influí i l'estimulà a escriure.

Però a Salou, sobrepassats els 20 anys, no trobava cap feina que li fes el pes, provà de canviar en un restaurant, vagarejava, s'avorria, llegia amb una bulímia tumultuosa. El fascinava el paisatge natural i alhora tot el que tingués una pàtina de misteris i singular: la maçoneria, les mitologies exòtiques, les llegendes, les terres llunyanes, els poetes maleïts.

El setembre de 1967 hi va conèixer una turista belga i es van prometre amor. Tot i que era una mica promiscu en matèria sexual, anhelava trobar l'amor únic, ideal i romàntic, enllà de les relacions esporàdiques intranscendents. Per ell, el sentiment cap a la noia belga l'era. Per ella, la declaració no passava d'una atzagaiada i, tot i que li va assegurar que s'escriurién, el va ignorar del tot. L'enyor i el desig el rossegaren durant l'hivern, i a la primavera del, després mític, 1968 va decidir fugir en secret de cals pares i plantar-se a Bèlgica a l'encontre d'ella.

Quan, passades algunes peripècies, en va localitzar el domicili a Lovaina, resultà que era fora de la ciutat amb el promès. En canvi, el Miquel hi va conèixer la seva companya de pis, de nom Elsa Ellisson. Fetes les presentacions, un *coup de foudre* mutu va fulminar la nova parella. L'Elsa era una infermera sueca alta i rosa, filla d'un pastor pentecostal que exercia a Anvers, complaguda amb aquell noi meridional, bru, amb pinta de cantant de boleros. El Miquel badava tenint a tocar una valquíria nòrdica, entre fleuma i hippy. Ell trobà l'amor que perseguia, ella un amant insospitat. Semblaven fets l'un per l'altre, i, en efecte, van viure plegats i estimant-se els gairebé deu anys de vida que li quedaven al Miquel. La professió del pare d'ella alimentà també el desfici religiós del poeta, que anava de l'angoixa existencial apocalíptica al desvari paraesotèric, passant per la devoció franciscana.

Consolidar la relació no va ser fàcil, en part pel caràcter eixelebrat d'ell. En dos mesos viatjà tres cops de Salou a Lovaina, fou internat dues vegades a l'Institut Pere Mata de Reus i totes dues es va escapar del sanatori psiquiàtric, intentà temeràriament travessar a peu els Pirineus, on va ser retingut per la Guàrdia Civil i, en intentar fugir, detingut al calabós de Sabiñánigo, va pelegrinar arrossegat per son pare a Lourdes, i encara perpetrà algun disbarat complementari. Tenim constància de les gestes pel relat autobiogràfic posterior que titulà *Sofre de Llucifer*, escrit el 1969 i encara inèdit.

UNA VEU POÈTICA PRÒPIA

Tot plegat no deixaria de ser una monumental bogeria, i en part ho és, si de la relació subsegüent no n'hagués traspuat un conjunt de poesies destacades. Fins a aquesta sotragada, Escudero escrivia versos afectats per la declamació arromanticada i per les escorrialles simbolistes, tot intentant acostar-se a la mètrica tradicional i sense encaixar dintre del que quedava del realisme social o deslligat de les propostes renovadores

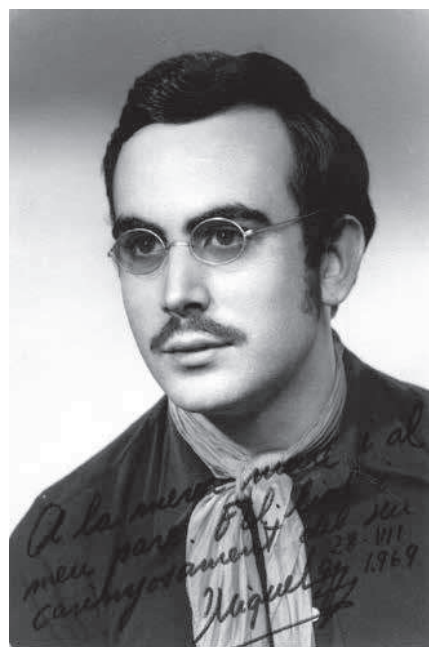

Figura 2. Miquel Escudero el 1969
(Arxiu Joan de la Rúbia).

alienes. Tot i l'educació rebuda en castellà, sempre escrigué en català, la llengua pròpia. Coincidint amb el *cop de cap* conductual, a final dels seixanta, d'una manera personal i gairebé intuïtiva, incorpora el vers lliure —o, si es prefereix, la prosa retallada— a la manera de Whitman que també adoptaren els beatniks americans, les formulacions religioses de Blai Bonet, la cadència dels versicles bíblics i referències d'un remot escriptor colombià, Vargas Vila, de qui agafa l'aforisme "Bendita sea la cópula carnal", tret de la novel·la *Ibis* (1900), anticlerical i, tot i l'erotisme que traspua, misogínica. Escudero espigola i incorpora cites i al·lusions literàries endut per la inspiració momentània. El sedueix més l'estirabot *épatant* que no pas el compromís ideològic.

Elsa Ellison esdevingué la musa poètica d'Escudero, protagonista directa o indirecta de la seva obra major, els *Fulls del romanç d'Elsa Ellison*, una literaturització de la relació —el romanç— entre la parella. L'obra fou publicada, pòstumament, el 1982. L'acció transita d'ençà la primera idea d'anar a Lovaina, l'hivern del 1967, fins als mesos posteriors al naixement de la seva filla a Reus, a finals de l'estiu del 1975. Escudero s'emmiralla vagament en l'homònim Elsa Triolet, la companya de Louis Aragon, a qui el poeta francès havia convertit en musa i protagonista dels seus poemes, en què, entre imatges surrealistes, l'amor esdevé passió subjugadora i absoluta, i motiva reflexions culturals sobre l'alteritat i la identitat poètica.

Miquel Escudero s'aproximava a l'estètica que el 1970 formulà *Nueve novísimos poetas españoles*, el llibre promocional de José María Castellet. Malgrat que es referia a la poesia espanyola en castellà i que Escudero escrivia en català, les característiques anunciades per Castellet coincideixen en bon tros amb les incorporades per Escudero: llibertat formal, escriptura automàtica, tècniques de collage, elements de la societat de consum i de la cultura de masses, metapoesia i culturalisme, introducció d'elements exòtics, influència del modernisme i de les avantguardes. Els objectes representats conformen un bodegó domèstic propi de la iconografia pop, emparentat amb les pintures contemporànies de Lichtenstein o Warhol. Participa de la contracultura com una mena de franc tirador, deslligat de les tendències que aviat li podrien haver estat més equiparables dins la poesia catalana contemporània.

A la poesia d'Escudero conflueixen referències i interessos diversos: el romanticisme idealista del provençal Frederic Mistral i el pessimista del reusenc Joaquim M. Bartrina, el modernisme ingenu del poeta alcoverenc Antoni Isern, les màximes dels clàssics llatins i les cançons dels cantants melòdics populars del moment —Adriano Celentano, Joan Baez, Guillermina Motta—, l'anarquisme i Nietzsche, García Lorca i Vargas Vila, el *Kempis* i el *Càntic dels càntics* —el de la Bíblia, el de Louis Aragon—, mitologies nòrdiques i llegendes medievals, el Déu harmoniós i el Llucifer revoltat, el nihilisme junt a l'aclaparadora obsessió religiosa —no entesa com un debat íntim, sinó amb submissió als suposats preceptes bíblics com a tutela conductual i també amb reverències teocràtiques, de vegades decantades cap a rituals panteistes o la simple recerca instrumental d'ofertes al basar de l'esoterisme. En fi, la complaença, fins la simpatia o fins la identificació, en un collage estrafolari, com si de l'atracció simultània per dualitats oposades n'esperés la síntesi en forma d'un hippisme particular.

L'harmonització de tots aquests ingredients s'amalgama en versos o versicles plens de frescor i capaçs de transmetre —quan evita d'empatollar-se en els galimaties religiosos

delirants— una experiència vital sorprenent en termes emotius, simples en essència però verbalment exuberants, com si el barroquisme discursiu —l'amuntegament i la invenció d'adjectius, l'encavalcament d'incisos, les finestres que s'obren descontrolades i els embarbussaments en què incorre— cobrís la impudícia amb què se'ns mostra i la incoherència es tenyís de surrealisme. El magma verbal, en primera instància devaluat per un romanticisme tronat, comunica amb franquesa els conflictes identitaris de l'autor i evita el to fatxenda. El lector *escolta* les seves angoixes i els seus dimonis personals, referits més a la seva pròpia singularitat que no pas pretenent arribar a conclusions generalitzables. Sense subterfugis, la intimitat transparenta en els detalls banals de la vida quotidiana i en confessions personals de caràcter sexual, d'una manera que presenta, si més no, una vaga però efectiva afinitat de plantejament amb la poesia confessional americana de Robert Lowell, Sylvia Plath i Anne Sexton, contemporanis a qui, ben possiblement, Escudero desconeixia.

DARRERS ANYS

Establerta la relació amb l'Elsa, es tornen a separar geogràficament i Escudero s'instal·la de nou a Salou mentre ella continuava treballant a un hospital de Lovaina. Ell es desplaçava de vegades a veure-la. A finals de la primavera de 1969, redactà a Salou *Sofre de Llucifer*, tot revivint l'epopeia de feia un any. Mentrestant conegué Margarita Hierro, la filla de 18 anys del poeta santanderí José Hierro. L'amistat va derivar en una atracció eròtica però al final es va diluir sense deixar un rastre perdurable.

Escudero provava diverses ocupacions però no li duraven. Forfollava amb la venda de llibres a domicili, els resultats eren minsos. Cap al 1970 l'Elsa i ell van decidir venir a viure plegats. S'allotjaven al xalet dels pares, a Salou, i a temporades a ca l'avia paterna, a Reus, que els acollia generosament. Esperonats pels requeriments de la senyora Pepita, la mare d'ell, finalment, el novembre de 1973 es van casar a Salou. Escudero ho degué fer tan a contracor que va escriure en vers una diatriba rabiüda contra el matrimoni.

Per una vegada, després del 1972 la sort se li va posar de cara: li van concedir la representació a domicili de la *Gran enciclopèdia catalana* per Reus en un moment polític, a les acaballes del franquisme i amb la recuperació del catalanisme, òptim per captar clients i fer bones vendes. Per osmosi familiar coneixia les habilitats que calien per a aquesta mena d'activitats. Ho va saber aprofitar i durant uns pocs anys va guanyar diners.

Es va comprar un cotxe, i la parella s'hi arreapapava aristocràticament encara que el vehicle fos venturer i hagués passat per diverses mans. Després es van instal·lar en un dels pisos nous construïts pel Patronat Local de l'Habitatge al barri Gaudí, llavors un suburbi per urbanitzar de Reus. La placeta on visqueren, a l'avinguda de Barcelona, duu actualment el nom de Miquel Escudero i una placa de marbre recorda que hi va residir.

Encabat, amant de la Natura i de les excursions a la muntanya, va comprar una caseta a Castell de Cabres, en un indret aïllat del Maestrat que antigament pertanyia al terme de Morella. La construcció requeria obres de consolidació i fer-hi arribar els paletes quedava fora del seu abast pecuniari. Escudero m'explicà que havent adquirit l'edifici va pintar a la façana l'eslògan "País Valencià = Catalunya" i que les forces vives del poble acte seguit li havien aconsellat esborrar-lo per evitar maldecaps.

El naixement de la seva filla Íngrid, el juny de 1975, li va provocar un entusiasme extraordinari, reflectit al llarg poema que li dedicà. En la seva escala de valors significava assolir la realització d'una fita transcendent, en part lligada a l'orgull patriarcal però també al deler religiós. Concebia sincerament la llar familiar, en una època de crisi i qüestionament de la institució, com una icona de realització personal, potser un lloc on afirmar la inestable entitat psíquica.

El 1971 havia conegut Xavier Amorós, a redós del qual pul·lulava tota la juvenalla amb pretensions literàries de Reus. Amorós era la segona persona que coneixia, després de Ramon Muntanyola, amb competència poètica, i, en aquest cas a l'altura intel·lectual s'hi afegia la modernitat i les bones relacions socials.

Per intermediació seva, el 1972 Escudero va publicar la primera poesia d'adult, "Del romanç d'Elsa Ellisson", a la *Revista del Centro de Lectura*, que Amorós dirigia. Unes paraules del mateix Amorós el presentaven com "un home inquiet i apassionat i no gens adaptat a l'ambient on li toca viure". L'estil discursiu dels versos foren una novetat rutilant i van sorprendre per l'exotisme del tema i per l'espontaneïtat expressiva.

Quan, el 1974 guanyà per segon cop un premi literari a Vila-seca, a Reus el *Semanario Reus* li va publicar l'elegia "En la mort de Mossèn Ramon [Muntanyola]", una de les poesies premiades al concurs. Llavors, afalagat i animat per Xavier Amorós, va aconseguir publicar-hi un *full* dels seus, "Atura'm la tarda".

Estrenat com a poeta amb tots els ets i uts, Escudero s'engrescava i li feia il·lusió de poder publicar un llibre de versos. Va agafar anomenada de personatge estrafolari. S'hi acomodà i va deixar que els llocs comuns matussers, amb certa sornegueria, s'apoderessin de la seva imatge pública. El juny de 1975, el setmanari comercial local *La Voz de la Costa Dorada* li va dedicar caricatura i versos que el caracteritzaven com "el primer gitano / i poeta excepcional" i de seguida Escudero va metrallar aquella revista publicant-hi en set vegades un total de nou poesies, dedicades sobretot a poblets o indrets pintorescos. El minúscul èxit aconseguit va comportar bandejar els poemes llargs, més originals i lliures, i complaure's rescatant composicions acadèmiques antigues on el torrent creatiu quedava difuminat en versos una mica coixos i de vegades en sonets poc escrupolosos, que, impresos, cabien en un cop de puny.

El gener del 1977 va perpetrar un desembarcament semblant a la revista mensual *Unión [Agraria Cooperativa]*, que, enllà de la temàtica agrària, admetia versos, en una pàgina titulada "Poesia de la terra i de la llar", a manera de toia mig carrinclona, consideració immisericordiosa merescuda en més d'un cas. Aquest segon assalt només es va extingir per la mort del poeta. *Unión* tirava 15.000 exemplar i considerava Escudero més seriosament.

El terme *inadaptat*, encunyat per Amorós el 1972, ha esdevingut tòpic en qualificar Escudero. En efecte, el 1982 Joan de la Rúbia considerava la seva existència "no gens adaptada al seu entorn".³ Abans, el 1977 el mateix Escudero, en una entrevista, declarava: "Jo més aviat em considero poc adaptat, i, com tots els poetes, un xic boig."⁴ Agustí Olivé situa la inadaptació en la contradicció ideològica i religiosa d'Escudero i en la seva atracció "pel que havia estat el grup modernista de Reus de començaments de segle xx." I matisa: "Aquest grup modernista de Reus es troba emmarcat dins el corrent de la bohèmia negra del modernisme, eren gent romàntica, provocadora, marginada

voluntàriament de la societat burgesa de Reus, gent que, com a darrera sortida, fugien, alguns cap a l'estranger i d'altres mitjançant la mort.”⁵

La crisi econòmica anomenada del petroli, iniciada el 1973, i la mort física de Franco significaren l'estroncament del filó sentimental, econòmic i ideològic que li havia subministrat tot de clients per la *Gran enciclopèdia catalana*. Els compradors es van esfumar com després d'una ventada i els ingressos s'aprimaren d'allò més. Van passar un parell d'anys d'estretors econòmiques. Ell provant a fer de comercial per a l'editorial barcelonina Marín, de llibres tècnics, amb escassa fortuna. Ella intentant convalidar el títol d'infermera per poder treballar, cosa que finalment aconseguí a finals de 1976 i que li permeté, immediatament, aconseguir una plaça d'infermera d'urgències a l'Hospital de Sant Joan de Reus.

Econòmicament, la família la ballava magra. Assetjats pels deutes, el 1977 van haver d'abandonar el pis del barri Gaudí, i, no disposant l'Elsa de vehicle per desplaçar-se a la feina, tampoc no els era factible tornar a Salou amb els pares del Miquel. Com que l'àvia, la senyora Conxa, vivia en un pis nou de trinka que s'havia comprat al barri Juncosa, en un bloc tocant a la carretera de Salou, passat el barri Fortuny, van *acollir-se* a la seva hospitalitat i anaren a viure plegats amb ella. Hi vaig ser una vegada i, si no m'erro, l'àvia, ja als 85 anys, també els era una amabilíssima i providencial cangur. Encara que de portes enfora els brots d'entusiasme li permetien imaginar fugides cap endavant, l'Escudero de llavors vivia capficat i semblava un pèl desorientat.

A qui considerava amb més criteri literari podia visitar-lo amb una capsa de sabates atapeïda de poemes seus, anar-ne traient, llegir-los-hi i reclamar-li una valoració a l'acte, que tampoc no acceptava adúladora. Val a dir que era una obra poc organitzada. Bona part dels poetes locals establerts, més aviat solemnes, blasmaven amb esglai l'eventual irrupció dels seus versos per simple prevenció.

Cap al 1975 va visitar a Barcelona l'editor dels Llibres del Mall, Ramon Balasch Pinyol, duent la capsa de sabates atapeïda de poesies i pretenent que n'hi publicqués un llibre, sense aconseguir el seu propòsit. Balasch recorda l'estrafolària presentació i el desori dels textos, malgrat que qualifica com a entranyable el personatge Escudero. Tot plegat, va fracassar aquest i, probablement, d'altres intents. Almenys, de manera immediata, perquè Balasch va publicar els versos d'Escudero pocs anys després de morir el poeta. Veient, però, que ipso facto no trobava editor, va tirar pel dret i s'edità ell mateix l'obra poètica mecanografiada en només dues o tres còpies, que feu enquadrar en un volumet de cobertes blau marí les rudimentàries fotocòpies de l'època. L'octubre de 1976 en va dipositar un exemplar a la biblioteca del Centre de Lectura de Reus, i hi escrigué una dedicatòria autògrafa. Amb tota probabilitat, el gest autoafirmatiu fou decisiu per redimir-lo de l'ostracisme literari en morir un any i mig després.

En arribar a trenta anys s'havia anat engreixant, i és factible conjecturar que la dilatació corporal deixava enrere l'etapa de més originalitat literària. L'esclat creatiu iniciat al voltant de 1968 quedava una mica aturat i el doll líric perdé intensitat. Entorn de 1973 desvià la mirada poètica, sempre íntima, tant en sentit psicològic com temporal, del jo i de l'ara envers els altres i envers el record: la naixença de la filla, la seva pròpia infància, llegendes familiars.

Continuava devorant llibres a batzegades i escrivint especulacions religiosoespirituals i, com deia ell, “esborranys lírico-històrics” que havien de confegir un indeterminat “àlbum neuròtic”. Quan la descripció és lírica aconsegueix passatges de prosa poètica de bon llegir i, quan és històrica, tot i les intrèpides recerques que practica, és massa inconnexa i agafada amb pines. Ara, quan s’endinsa en indagacions “esotèriques” i “gnòstiques”, a parer meu, només mereix un oblit pietós. Assegurava, també, que, agrupats sota el títol genèric de “Caravana”, escriuria sobre temes gitanos.

No tothom el tenia ben conceputat. Es desplaçava per Reus amb una *mobylette* i hi havia qui en acostar-s’hi girava cua, tot tement que li intentés encolomar algun llibre dels que venia. Li van robar el velomotor l’octubre del 77 i, veient que no el recuperava, va publicar al diari —que qualifica el Miquel de “buen poeta, anarquista y vendedor de Biblias”— una insòlita carta oberta adreçada al lladre. Després d’analitzar els motius de la sostracció, igual que “Francisco de Asís hablaba cariñosamente con el Lobo”, perdonava, sarcàstic i didàctic, el lladre i al final li donava instruccions sobre el manteniment del vehicle. Així parlava Escudero: “¿Eres joven? Sin lugar a dudas eres un subproducto consumado y biogolizado —a base de alcohol y droga— de la maldita sociedad de consumo, en el barro de la cual estamos todos más o menos inmersos. Pero ¡jojo! no te anegues ni te arredres. En lúcida frase de Passolini: «el consumismo es el peor de los fascismos».”⁶

Tot i haver obtingut diversos premis locals amb facilitat, Escudero sabia que les captures obtingudes en aquell escarransit món literari eren peces de caça menor. Potser, al capdavant, el guardó que li va atorgar un reconeixement significatiu va ser el premi Antoni Isern en la seva primera convocatòria, l’abril del 1977, a Alcover. El guanyà amb els *Fulls del romanç d'Elsa Ellisson*. El jurat —Jaume Vidal Alcover, Francesc Vallverdú i Xavier Amorós— era solvent i entre els organitzadors hi havia joves i entusiastes estudiants universitaris que el consideraven positivament i li reconeixien una certa ascendència. Amorós relata les circumstàncies en què el Miquel recollí la distinció: “Les darreres setmanes s’havia engreixat molt. Va pujar penosament les escales de l’escenari per culpa del pes excessiu i abans de dirigir-se al que li anava a donar el diploma i el sobre amb les pessetes va venir dret cap a mi per abraçar-me ostentament, amb els braços enlaire. Jo, instintivament, em vaig fer enrere i, com que era més baix, em va fer un petó a la closca, a la calba, davant de la sorpresa dels més pròxims.” Acabat l’acte, en començar a baixar els pocs graons, li va fallar el peu, caigué volant i va petar estès a terra. La concurrència exhalà un esglai tement la desgràcia però el poeta s’alçà fet un gínjol i l’ensurt es dissipà. Quan era a punt d’abandonar el teatre, Escudero va distingir Maria Aurèlia Capmany i, continua Amorós: “Volia besar la Maria Aurèlia, però la Maria Aurèlia estava més enretirada i només va poder allargar-li els dits. I el Miquel, en ple entusiasme, li anava dient:

—Deixi’m, senyora; deixi’m que li besí ni que sigui una ínfima part del seu cos”,⁷ sense adonar-se de la ironia proferida, atès el considerable embalum de l’escriptora. L’Elsa va presenciar l’incident entre distant i somrient, en un segon terme.

Escudero patia del que s’anomenava *depressions*; en realitat una mena de trastorn bipolar que, de vegades, li feia perdre l’oremus, i que en els moments de màxima tensió l’havia dut esporàdicament a breus ingressos a l’Institut Pere Mata de Reus, d’ençà el 1968, per recuperar l’equilibri psíquic. Bevia una mica massa per animar-se. No sempre

els ingressos foren tranquils, però a la llarga els acceptà. Sofria insomni crònic i agut, i les cures de son a l'hospital psiquiàtric li eren un bon pal·liatiu. Però poc temps després d'una d'aquestes estades, el 2 de febrer de 1978, Miquel Escudero caigué al carrer d'una finestra estant d'aquell pis nou de l'àvia, un vuitè pis, i morí a l'acte. L'acte tràgic parodiava Foix: "I caure als trenta-tres, com Alexandre." No deixà cap nota ni hi hagué cap testimoni, però tothom hi reconegué un acte voluntari. Buscant una explicació a l'infortuni i pel capteniment immediatament anterior del Miquel, la seva dona va concloure que aquesta vegada al sanatori no li havien encertat el tractament i que l'insomni, com un suplici embogidor, li havia trasbalsat l'esma de viure. L'àvia i la mare van quedar en un estat catatònic, l'Elsa ho va viure com una catàstrofe absoluta. Van venir, de Móra i de Barcelona, parents dispersos d'ell per a la vetlla i es va fer el funeral.

Una vegada enterrat, un brocanter va adquirir tot el paperam del Miquel i, triats alguns llibres, va oferir al poeta Joan de la Rúbia espigolar als papers sobrrers abans d'abocar-los a la brossa. Així, de manera accidental, se salvaren documents i originals de l'autor, entre els quals el text de *Sofre de Llucifer*. L'Elsa se'n tornà a Suècia amb la filla, tot i que mantenia contactes amb els pares d'ell. Elles dues vingueren a Salou i els pares del Miquel anaren allà, tot fent uns llargs viatges en autocar, que trigava gairebé tres dies a recórrer cadascun dels trajecte d'anada i de tornada. De més gran, l'Elsa deixava la nena a bord d'un avió a Suècia i els avis de Salou l'anaven a buscar a l'aeroport de Barcelona perquè passés l'estiu amb ells.

FUGITIU DELS CARLINS

Aquest poema⁸ —reproduït al final— pertany a la darrera etapa de la producció escuderiana. El poeta s'allunya de les usuals vivències directes, autobiogràfiques o elucubratives, i, en una rara avis, dedica els 106 versos a endinsar-nos a la pell d'un rebesavi de Móra d'Ebre al moment de protagonitzar un episodi singular, destacable al llegendari familiar transmès oralment. A la quadra de l'ancestre, el poeta imagina "el sostre de cabirons corcats per la vellura *barraquera*", la petja familiar que fa transcendent el record.

El relat defuig la reconstrucció històrica estricta i se centra a recrear l'ambient, situable quan operaven combatents, pròxims al bandolerisme, de partides carlines com és ara la del Capellà de Flix i de Panxampla, és a dir, al voltant de 1875. Escudero no pretén l'objectivisme cru; és evident que sovint acoloreix el relat a la recerca de l'efecte pintoresc i que alguna vegada modifica la cosa real per dir-hi la seva i accentuar l'interès de la lectura.

La condició ètnica del rebesavi, gitano, actua només com un ingredient més de les facècies relatades, presents sovint en al·lusions que el poeta insereix a d'altres versos sobre aquest particular, però aquí usant la mala bava vindicativa. A trenc d'alba, surt de casa a cavall, "carrer de Bonaire avall". A la sortida del poble contempla el prodigi vegetal salvatge que l'Ebre alimenta. Tot passant, descobreix unes "tendes de nòmades hongaresos ran de l'albereda" i, en escoltar els cants zíngars, "aparia el somris de la identificació", evoca mentalment els avantpassats comuns "foragitats, en un mateix devessall de sang", i calla.

El condiment exòtic amb què Escudero elabora la base poètica real i els incisos atapeïts d'adjectius grandiloqüents, gairebé caricaturescos, donen sumptuositat al paisatge i a l'escena sense fer-los artificiosos. El *magnifiquen*, en la línia màgica de García Márquez o de Jesús Moncada.

Som l'endemà d'un xàfec, un radiant dia estival. El rebesavi, liberal i "cosmpolotitzant", va amb el "cavall, que es diu, / estrofolàriament, *Ferrocarril*", de Móra a la venta de les Camposines a vendre "formatges tendríssims de llet d'ovella" —brossat— i a comprar teixits —"estamenya, plumetis, cotó bru d'apedaçar sotanes"—. La venta és a una cruïlla de camins ja a la Terra Alta, s'hi atura la diligència de Tortosa, hi vivim l'intercanvi de mercaderies. El trajecte, tot seguint el camí de Corbera, fa onze quilòmetres. L'argument del llarg poema es focalitza a l'emboscada soferta, tornant a Móra cap al tard, a mans d'una partida de carlins. Tot d'una el narrador salta de la tercera a la segona i a la primera persones, i el relat s'accelera. Fugen al galop de l'escomesa, genet i cavall talment compenetrats que semblen "l'únic exemplar centàuric rodamon per l'univers". L'home invoca els àngels i santa Elena contra els "apòstols inquisidors" —la versatilitat religiosa és del gust d'Escudero— que l'han assaltat, i aconsegueix arribar a Móra sense prendre mal. Al poble, entre signes confortables, aviat recupera les rutines senzilles. Superat el tràngol, enorgullit, se sent un petit cabdill tornant de fer la guerra al Marroc amb el general Prim, enmig d'una escenografia pintada per Fortuny.

El paisatge és rural, lligat a la pagesia. Escudero evoca la vida preindustrial, a punt d'esvair-se i propensa a la mitificació, combinada en altres poesies amb l'aspiració al contacte amb la natura salvatge a través de l'excursionisme. Enyor o fugida, en els moments més aconseguits els versos es transfiguren en una mena de prosa poètica capaç d'envigorir la realitat descrita. Salvant les distàncies, com s'ha escrit de Josep Pla, en aquesta prosa "els objectes més immediats esdevenen imatges i aquestes, per art o per do, s'ordenen en un món que ja no és facsímil ni còpia del concret immediat ans la seva projecció en un espai on personatges, objectes i paisatges es conjuguen harmoniosos amb novel·les claredats. No es pas l'irreal, ni tampoc l'imaginari".⁹

Figura 3. L'única de les antigues ventes de les Camposines que resta dreta actualment (foto: X. Rollan / J. Cid).

Figura 4. Combatents del batalló de Gandesa, comandat pel Capellà de Flix, a la Tercera Guerra Carlina (Arxiu Pere Muñoz).

Fugitiu dels carlins

Al Miquel Barraca de Móra, in memoriam.

Després de l'amargant tisana d'estripa-sangs per l'asma,
 ha esmorzat, frugalment i santament, dues arengades eixutadament càntabro-salades,
 un grapat sanitós d'all's tendres,
 malgrat l'estiu, encara mig verdals,
 i cinc tomàquets fregits amb l'oli ranci i greixós de les marginades tristíssimes d'Ascó.
 Després, tot i volent fer més profitós
 tot aquell epicuri àpat selecte, eixit acuradament de la cuina encara tèbia,
 ha assaborit, golosament i com a mig impacientment,
 tot el contingut que, des de l'abril del vespre —roses en el celatge llustrós— li servava,
 engelosit,
 el cul planer del càntir (ací en diuen *pitxer*) nat a les terres llunyanes de Verdú.
 S'ho ha begut àvidament, com en una santa cerimònia de grifolda casolana,
 tot i fent espetegar la llengua, rostre enlaire:
 la llarga xerricada, per més que tremolosa, fermament segura,
 de l'aigua sempre verge, que en els gerrots de Miravet, sorollosament,
 li ha arrabassada, la nimfa-dona monosatírica, de les fondàries flumíniques de l'Ebre,
 aquest pare mil·lenari de tots els pobles que hom, desagraïdament, oblida sovint...
 I mentre aquest cabdill engolia, endevinà, captingut, que un mal esperit el voltava, des
 de la golfa al trull, el nítid, matiner senderi,
 i que tot l'incentiu ferotge de la pedregosa fronda i de la vinya feraç el conjurava a bregar
 una espaordidora lluita a mort...

Més tard, amb lluors feréstegament indostàniques en l'esguard de Camborio ensalvatgit,
serenament ebri de la claredat-matí que s'endevinava, tornassoladament, en el miratge
dels xolls enlluernadissos, ha eixit,
despreocupadament,
tot i travessant el pati semífosc encara enllotassat per la pluja d'anit.
A la quadra, calenta i enteranyinada en el sostre de cabirons corcats per la vellura *barraquera*
d'anys i panys,
ha dat un brot exhaustiu d'alfals blavíssim
al cavall, que es diu,
estrafolàriament, *Ferrocarril*.
Amb set pregàries —pairals— de Caravaca,
ha pres la flassada i la verga de cavaller
i els formatges tendríssims de llet d'ovella.
El dia s'anunciava molt bé i serenament
i el mestral rasurava les tètriques cares
dels morellans matiners: cotxers, cistellers, tractants...
Els llums romanien, pàl·lidament, encara mig encesos en l'angle de les cantonades
arrodonides de poble.
Els galls s'escriuaven eròtics, tot i cercant, en l'escalfor del son darrerament amollat
en les plomisses, la civada ovoidal de llur sexe fàcil·lliscadís.
Ell s'endrega carrer de Bonaire avall,
fins a la Creu.
Pren la carretera de Corbera.
El sol es pregona, definitiu, de banda a banda del cel abrindadament aquarel·litzat amb
pinzellades lacrimals de lacre encès segellavides,
i sembla que, desesperançadament, cerqui emmirallar-se integral en l'espill llordament
brut de rubina llaquimosa
del riu encara somort, tot somorgollat de cadències apaivagades i fangoses.
—Aigua de l'Ebre que entrelligues arrels de flors i d'ensopegacavalls
i teixeixes, amb tot aquest brodat amenaçant-abellidor, la partió natural de les terres
pàtries, fent-les, àdhuc, com una blana catifa de pètals caigudissos d'ametller ferreny
girada amb mil comminacions —ascones esmolades de canya esquerdada i de boix-
argelaga— vers un sud inhospitalàriament inabastable.
Hi ha tendes de nòmades hongaresos ran de l'albereda.
Càntics eslaus vora de l'Ebre! El cavaller aparia el somrís de la identificació.
Prou ho sap, que els seus avantpassats eren, com ells, nòmades i fugitius
foragitats, en un mateix de vessall de sang i de llàgrimes òrfenes de la terra d'encanteri,
de trencadís encanteri del llunyà Caixmir...
Però calla.
Venta pairal de les Camposines
amb bitxos de novena i de solana a la golfà enteranyinada i de color mel pura.
La diligència de Tortosa
hi embarca pots de confitura, tendrament tremoladissa, en els vitris receptacles;
i hi desembarca futures llesques flairoses de pa tendríssim d'Aldover.

Els coixins de volant morat (per ésser encara més federals) del cotxe
traspuaran, des d'ara,
llàgrimes de brossat i de carbassa ensucrada.

El vi bull xardorós

en els cups, negres de fortor, del subsòl protodruídric de rebles i de pirites destrament
entreferides amb sanguines courimades.

Vi aspríssim de Vilalba.

—Deu-me'n mig cèntim, feu mercè!

El dia ha florit, esplèndidament daurat, en les ginesteres del marge.

Després, la llum corferia, ja en la tarda,

com una guillotina indeclinablement divinal,

tota la jaça-ombriu de fullaraca humida

d'aquells arbres corpulents enfregallats de molsa eixuta i groga d'hepatitis estival.

—Arbres, borratxos de la ribera, niada de bec-planers en trifulga sorollosa!

Feta la comanda: formatges venuts a ral,

estamunya, plumetis, cotó bru d'apedaçar sotanes...,

el Barraca torna a Móra.

Tranquil·lament.

—Rendiu-vos! En nom, en el nom sagrat del rei En Carles!

Roselles de sang traïdora —pensa— són les boines carlistes!

Ell és liberal, i cosmopolitzant,

perquè ha viscut a Barcelona, carrer dels Escudellers, número 12.

Ferrocarril bé ho pregona llargament tot i petjant la terra retrunyent i submissa a galop
de tambal batallat amb fetillera ferradura,

com si fossin —destraler i cavaller— l'únic exemplar centàuric —sortilegi?— rodamón
per l'univers, d'aquell univers crèdul i inventorial del segle, en declivitat de retor-
ta-gresol alquímic, dinovè.

Floreix, d'un cop, en el cel aspriu, anticonventual, un deixondador rosari elèctric flan-
clínic i fugisser.

S'anuncia l'ert oratge en l'obscuritat de la vall —de la Vall de Romer— ja assolida pel
genet titànicament estrenu, astutament pugnaç, mascle...

I l'aigua beneita, plorada pels àngels i pels déus de la raça,

li ventalla el rostre, aquell rostre bellíssim de guerrer apàtrida i republicanitzant.

—Santa Elena, guardeu-me'n,

la reguardosa riuada carlina, dels apòstols inquisidors!

(*Ferrocarril*: intensitat de caldera esbufegadora.)

Als estreps collat, aferriçadament, encara esquiva els trets darrers

que fan retrunyir tota la sotalada amb llur eloquència de mort.

Avall, avall,

camí, caminaràs de la vila —franca— de Corbera.

*Corbera la foradada,
Gandesa la flor del món;
les costes de la Fontcalda
per a mi ben planes són!*

—Avall, avall, a Móra la sarraïna, a terra de Vall de Romer, que és la terra del meu pare!
Alliberat!

—Destrer, he de dar-te alfals en flor, doble menjada,
aquesta tarda a la quadra, i empallada de panís.

I el cabdill, gitanesc, ve de la guerra...

(banyes curulles de pólvora, sofre de Flix cremadís

i espingardes que feren la guerra,

reblida de figueres bordes, fortunyaniana, del Marroc hispà, polsimós i primitiu. Oh Prim!)

La dona, que renta la bugada al safareig de l'eixida, li diu, enamoradament i parsimò-
niosament:

—Miquel, d'on vens? És tard! Soparàs faves amb pebre roig —amb pebre d'Índies—,
i farinada de fesols...

Ah, ha plogut: hi haurà, estritllat l'agost, ben aviat,
aquells carrols de carnós raïm fresquíssim en el fondal
superb de les terres de Vall de Romer!

Un bes.

Amor i silenci!

NOTES

1. AMORÓS, X. (2010): *Obra completa IV*. Ajuntament de Reus, Reus, p. 955-981.
2. GOMIS, R. (2008): *Retrats més o menys impertinents*. Edicions del Centre de Lectura, Reus, p. 56.
3. RÚBIA, J. de la (1982): pròleg a ESCUDERO, M.: *Fuls del romanç d'Elsa Ellisson*. Llibres del Mall, Barcelona, p. 8.
4. BOQUERAS, F. (1977): "Miquel Escudero, poeta de Reus". *Diario Español*, 11733 (6 maig): 20.
5. OLIVÉ, A. (1985): "Notes de la vida i obra de l'autor", dins ESCUDERO, M.: *Miquel Escudero*. Agrupació Cultural de Vila-seca i Salou, Tarragona, p. 5-6.
6. ESCUDERO, M. (1977): "Me has dejado cojo pero te perdono". *Diario Español*, 11884 (28 octubre): 23.
7. AMORÓS: *op. cit.*, p. 976-977.
8. ESCUDERO, M. (1982): *Caravana*. Llibres del Mall, Barcelona, p. 93-97.
9. PLA, X. (2017): "Elogi de la prosa poètica. Un text inèdit de J.V. Foix sobre Josep Pla de l'any 1953".